

סימן לג

בענין מוקצה, שמחות, צאה"כ, ברכת בשמים בהבדלה מוצאי יוה"כ

בס"ד ירושלים ת"ו יום א' תצוה, ה' אדר תשנמ"ל

שוכ"ט להארז אשר בלבנון לפני שמש שמו ינון ה"ה כבוד ידיר ה' ומר ידינ"פ רב האי גאון ישראל עמוד ההוראה מוה"ר יוסף של' אלישיב שליט"א כאור החמה שבעתים יהל נרו ויצין צין נזרו עמו"ש

אחרי קידה חמש מאות מול הדר"ג שליט"א — היות וביום חמישי העל"ט זכיתי לראות פני הדר"ג שליט"א בחלום לילה ולשוחח עמו, ואז התחלתי להציע לו קושיא שהיתה קשה לי מאז במס' ביצה (ג' ע"ב), והקצתי טרם סיימתיו. ואמרתי בהורמנא דהדר"ג שליט"א להציע לו בכתב.

וניתנה לעם תליתאי על ידי תליתאי ביום תליתאי בירחא תליתאי, כדאיתא שבת (פ"ח ע"א), ויעויין עוד בר' ניסים גאון שם [הנדפס בגליון], ומשו"ה י"ל דהיכא דיכול לנקוט תלת, נקט כן.

ועד"ז יישבתי הא דאמר רבא, גיטין (ס"ה ע"א), ג' מדות בקטן וכנגדן בקטנה וכו', ונתקשו הראשונים בדברי רבא [יעויין תוס' ור"ן בשם הרמב"ן], וכתבו שאמר כן כדי להשלים מדות שלו — וגם שם יש להוסיף דמיהדר למינקט תלת מטעם הנ"ל.

ומצינו עוד בש"ס דמהדרי לומר תלת: מתני' שקלים (פ"ג מ"ג) תרום תרום תרום ג"פ, וברע"ב ותוי"ט שם כ' שכן דרך לשון חכמים להיות משולש וכו', מתני' פרה (פ"ג מ"י) ג"פ על כל דבר ודבר, ובש"ס עירובין (ט"ז ע"א) ג' מדות במחיצות, כתובות (מ"ד ע"ב) ג' מדות בנערה, גיטין (ע"ט ע"א) ג' מדות בגיטין, סנהדרין (ל"ח ע"א) בג' דברים אדם משתנה מחבירו, מנחות (ס"ה ע"א) ג"פ על כל דבר ודבר, חולין (י"ז ע"ב) ג' מדות בסכין, ויעויין עוד בס' הישר לר"ת (סי' ק') שכ' וז"ל: ומה שנהגו לאומרו ג"פ שכן רוב דברי חכמים משולשין, מגל זו מגל זו, קופה זו קופה זו, במנחות (ס"ה ע"א), וכן חלוץ הנעל ג"פ, [עיי' יבמות (ק"ו ע"ב)] וכן רוב דברים, וכן מותר לך מותר לך, וכו', עכ"ל. ויעוי' מגילה (ד' ע"א). — וי"ל לפי דרכינו, דמה"ט רוב דברי חכמים משולשין.

עוד ארהיב בנפשי עוז לבקש את הדר"ג שליט"א — אם אפשר לו לשים עיניו הבדולחים על מש"כ

בתוס' ישנים ביצה (ג' ע"ב) [ונדפס בגליון הגמ' שם], כתב: אבל לר"נ לא פריך, דמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא, וצ"ע הלא ר"ג פסק דהלכה כר"ש דמוקצה שרי בין בשבת בין ביו"ט אלא משום דלא ליתי לזלזולי ביו"ט מחמירין כר"י ביו"ט, ואם מעיקר ההלכה מותר ואינו אסור אלא משום חומרא דלא ליתי לזלזולי ביו"ט, למה חמיר כולי האי דלהוי כעין דאורייתא, וצ"ע.

ואיידי דאיירי — עת הייתי בניחום אבלים אצל הדר"ג שליט"א, ה' יגדור פרצת המשפחה ופרצת עמו ישראל ברחמים ולא יוסיף לדאבה עוד. הזכרתי לו הא דאמרו מוע"ק (כ' ע"ב), פסחים (ד' ע"א): ש"מ תלת, ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל, ולכאורה צ"ע למה הוצרך ש"מ מדרב חיא דאסור בנעילת הסנדל, הלא מוע"ק (ט"ו ע"ב) איתא דילפינן לה מדקאמר לי' רחמ' ליחזקאל. [והדר"ג שליט"א השיב, אולי בכ"ז שייך לומר ש"מ, משום מעשה רב].

וי"ל עוד לפמש"כ הש"מ ב"מ (ס"ג ע"א) ד"ה וש"מ והוא שיש לו, בשם הרא"ש, וז"ל: הני תרי ש"מ הי' לו לחשוב באחד וכו'. וכן מצינו ב"ב (כ"ד ע"א) ש"מ תלת, והקשה הריטב"א כיון דאמר' רוב וקרוב הלך אחר הרוב ממילא שמעינן דרובא דאורייתא, ות' דאה"נ כיון דאיתא ענינא באנפי נפשי' בעי למימני'. ויש להוסיף ע"ד, דאע"פ דבאמת תרי נינהו, מהדר הש"ס לומר תלת אם יכול ע"י טעם כל דהוא, דניחא לי' לנקוט ש"מ תלת [כמו שמוזכר הרבה פעמים בש"ס], וי"ל משום דהתורה נקרא אוריין תליתאי

פרי הגפן להריח שנית [כהמנהג], ובזה יוצאים כל הדעות באופן מרווח. ורציתי לשמוע אם הד"ג שליט"א מסכים לנהוג כן. ומאד הייתי משתוקק לשמוע חו"ד הגדולה אודות זה] —

ובזה הנני חותם בכל חותמי ברכות

ומשתחוה אפיים מול הדר"ג שליט"א

יוחנן בהגמחר"ם סופר זצ"ל

באפריון חתנים השלם (סי' ט"ז) בדעת השו"ע בשיטת ר"ת, ועוד הוספתי ע"ז במכתבי להגאון ר"ש וואזנר שליט"א — [ואודות ברכת בשמים בהבדלה במוצאי יוה"כ שחל במוש"ק, דבשו"ע (סי' תרכ"ד ס"ב) פסק שלא לברך והטו"ז ומג"א הביאו בשם אבודרהם, מהרי"ל וב"ח לברך, והטו"ז טרח ליישב זאת יעיי"ש. וגם בהתעוררות תשובה הח' (סי' תי"ג) טרח ליישב, יעיי"ש — והנלענ"ד היותר מובחר הוא לברך על בשמים לפני ההבדלה ולהריח אז, ואחרי ברכת בורא

תשובה

ערב פורים דפרוים תשנ"ט

יהא שלמא רבא מן שמיא לידידי הגאון הגדול ציי"ע

מהור"ר יוחנן סופר שליט"א אב"ד ור"מ דק"ק ערלויא ור"י אהל שמעון

ברכה ושל' רב

רבה כמה דס"ל שאסור מה"ת ביצה שנולדה ביו"ט אחה"ש משום דביצה שמתילדה האידנא מאתמול גמרה לה וגם בתרגולת העומדת לאכי' הביצה נאסרת מ"מ יתכן דבמוקצה דאקצי מדעת וכגון גרוגרת וצמוקים וכיוצ"ב ס"ל דאסור מה"ת מקרא דוהכיננו.

וְזָז"כ התו"י דלר"נ אין להק' מהא דתניא א' ביצה שנולדה בשבת או ביו"ט אין מטלטלין וספיקא אסורה צ"ל דס"ל דאיכא אופנים דמוקצה אסור מה"ת ולכן אחרי שראו חז"ל דביו"ט אתי לזלזולי ואסרו כל מיני מוקצה כעין דאורייתא גזרו וכההיא ששנינו בדף כ"ד ספק מוכן אסור.

דבר זה למדנו מתורתו של רבינו הפמ"ג בספרו ראש יוסף על ביצה, יעו"ש.

מ"ש הדר"ג להעיר על מה שכתוב במו"ק כ' ש"מ תלת ש"מ אבל אסור בנעילת הסנדל, הלוא במו"ק ט"ו ילפינן לה מדקאמר ל' רחמנא ליחזקאל?

הנה ברא"ש מו"ק סי' כ"ט כ' וז"ל "ש"מ תלת כ' הרמב"ן ק"ל מאי האי דקאמר אבל אסור בנעילת הסנדל — בשמועה רחוקה פשיטא אלא במאי נוהגת יום א', ופי' דאין אסור אלא בנעילת הסנדל קאמר כלומר שדיו מכל גזירות אבילות בחליצת מנעל — "ובאו"ז ה' אבילות שמעתי שרשב"א תי' דאינו מונה אלא אותם שחלקו בהם יעו"ש].

לידידי חזי לי מ"ש הדר"ג נ"י במכתבו אלי כי ביום ג' אדר ראה אותי בחלום בחזיון לילה, והציע לפני קו' ולא הספיק לסיים את הקושיא עד שנתעורר — והנה חלום, ושדר לן הדר"ג את הקו' וברצוני לדעת מה בפי והואיל ואיתרחיש בהא מילתא אמרתי כי עלי לתת לזה דין קדימה ולעיין במילי דמר על אף טרדותי הסובבים אותי כי כסלא לאוגיא.

וזה דבר הקו' בתו"י ביצה דף ג' כתוב "אבל לר"נ לא פריך דמוקצה חמירא והוי כעין דאורייתא. וצ"ע הלוא ר"נ פסק דהלכה כר"ש דמוקצה שרי בין בשבת בין ביו"ט אלא משום דלא ליתי לזלזולי ביו"ט מחמירנן כר"י ביו"ט ואם מעיקר הלכה מותר ואינו אסור אלא משום חומרא דלא ליתי לזלזולי ביו"ט למה חמיר כולי האי דלהוי כעין דאורייתא, עכ"ד.

ונראה להסביר את הדברים, ונקדים שני דברים. א. רב יוסף ורי"צ הסוברים שאיסור ביצה שנולדה הוא או מטעם גזירה משום משקין שזבו או פירות הנושרין בע"כ לית להו שיש איזה מוקצה שאסור מן התורה שאל"כ ל"ל להמציא גזירה רחוקה כזו שהביצה נאסרת משום משקין שזבו או פירות הנושרין וגם היא גופי' גזירה וכדאמרי' לעיל דף ג' ע"א, ואם הוה ס"ל שיש מוקצה מה"ת הו"ל למימר דגזרינן משום מוקצה דאורייתא. ב. גם אם חולקים על

^אהערה

ולכן מ"ש הד"ג דיש לחז"ל ענין במנין תלתא, ראויים הדברים למי שאמרם, ודפח"ח.

ותבט עיני במ"ש הד"ג בענין ברכת בשמים בהבדלה במוצאי יוהכ"פ שחל במוש"ק דהמחבר פסק לא לברך והאחרונים הכריעו כן לברך, וע"ז כ' הד"ג שהיותר מובחר הוא לברך על בשמים לפני הבדלה ולהריח אז ואחרי ברכת בפה"ג להריח שנית ובזה יוצאים כל הדעות באופן מרווח עכ"ד.

אם בירך על הבשמים לפני ההבדלה הלא כבר קיים המצוה שתקנו חז"ל לברך על הבשמים, וא"כ זה שמריח אחרי ברכת בפה"ג הרי מפסיק בין ברכת בופה"ג לבין ברכת המבדיל ושתיית הכוס במה שמריח

בבשמים ללא מצוה, אולם בכה"ח הביא בשם כמה אחרונים עצה לברך ברכת הגפן והנר — וברכת על הגפן ותיכף אחריו מברך על הבשמים ושכן נוהג הרב החסיד — ע"ש.

ועל יתר דברי הד"ג אין בידי לעת כזאת לעיין בהם בגלל המון הטרדות ואי"ה כשאפנה אשנה בל"נ.

ובעשותו נוראות באותן הימים
אתנו יפלא תשועת עולמים
להוציאנו למרחב ולחלצנו מצר

ידידושת

יוסף שלו' אלישיב

סימן לד

שיטת האגודה והמג"א בטלטול כלי שמלאכתו לאיסור

ב"ה כ"ג אר"ב תשל"ו

כבוד ידידי הרה"ג חו"ב מוהר"ר מרדכי שלמה שטינמן שליט"א
ברכה ושלו' רב

להפתעתי הנעימה קבלתי את ספרו היקר אשר פיו יקבנו בשם "שומר שבת" ואמנם עד הנה לא עלה בידי לאשר את קבלת הספר ואחרי רואי כי ארכו הימים ועודני מוקף בהמון טרדות וקיימי עלי כי כסלי לאוגיא אמרתי לדחות את כל המפריעים ולקחתי לי מועד לרגע קט לעיין קצת במילי דמר.

של בשר הותר לו לטלטל אף מחמה לצל כההיא דאמר אייתי לי שותא לכהנא ואוקימנא מחמה לצל שאע"פ שעיקר כוונתו לטלטלה לא הי' אלא לצל הערים וטלטלה לצורך גופה כדי שישב עלי' ר"כ עכ"ל. [ועיין מג"א סי' ש"ח סק"ח ובפרמ"ג שם], וי"ל דה"ה טלטול לצו"ג או מקומו ממש דרשאי לטלטלו עד איזה מקום שירצה ואמרי' מתוך שהותרה וכנ"ל.

והגר"א בביאורו ליו"ד סי' רס"ו כתב על קר' התוס' ספ"ב דשבת דליתא דאילו הי' מותר לצו"ג או מקומו הי' מותר ג"כ להצניעו, וז"ש בברייתא לפי שאין מטלטלין ר"ל לגמרי ע"ש, ולכאורה התוס' מאי קסברי הלוא הם ז"ל מהסוברים דכלי שמלאכתו

בסימן ט' הו"ד האגודה בפ"ק דביצה בשם התוס' דכלי שמלאכתו לאיסור ונטלו לצו"ג או מקומו רשאי לטלטלו עד מקום שיצניעוהו וראי' לזה משבת מ"ז והוסיף האגודה "ועוד הביאו ראי' מפ' כה"כ דף קכ"ד אייתי שותא דליתיב עלה". והנה סתם ולא פירש מהיכן ההוכחה לכך מההוא דשותא, ובס' הנ"ל כ' דלפי האבע"א התם מחמה לצל הוה ה"ה דהיתה מותרת לטלטלה אם הי' צורך למקומה אע"פ שטלטלוה לצל הרחוק יותר מכדי פיניי המקום שהיתה מונחת קודם לכן, עכ"ד. ואכתי לא מובן מהיכן הוכיח זה, ואולי י"ל בכוונת האגודה עפימ"ש בעל המאור שם, וז"ל "שאע"פ שעיקר כוונתו לטלטל מחמה לצל מתוך שהותרה לו לטלטלה ע"י השום כטלטול קדרה

והנה בעיקר מ"ש המג"א הלוא הר"ן בפ"ק דביצה כ' ו'מינה דכשהתירו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצגו"מ שאין מחייבין אותו להניחו לאלתר בסמוך לאותו מקום שהוא צריך אלא כיון שמטלטלו ברשות מוליכו לאיזה מקום שירצה", הדגיש בלשונו כיון שמטלטלו ברשות ומעתה מנלן להוסיף עלה גם בדבר שאין היתר כלל לטלטלו ותחילת הטלטול הי' באיסור שגם בזה רשאי להמשיך ולטלטלו, וכ"מ בתוס' שבת דף קמ"ב "דכי אוכל מרובה על הפסולת הוה פסולת כבטל לגבי רובו ומותר ליטלו מן האוכל ולזורקו" משמע דתיכף כשבאים הפסולות לידו עליו לזורקו [ועיין בדף קמ"ג שמואל מטלטל אגב ריפתא — ר"ש זריק להו בלישני', ובחי' הר"ן שם ובתמרים שאכלן בשבת עסקינן דשרי להניחן בהנחה ראשונה כשמוציאן מפיו עכ"ל].

ומ"ש להסביר דברי המג"א מכיון דהטעם שגזרו על מוקצה הוא כמ"ש הרמב"ם שלא יהי' בעיניו כביום חול או משום חשש שיבא לידו מלאכה או משום הוצאה, וזה דוקא בתחלת הטלטול אבל אם בתחלת טלטול חפץ המוקצה אין לחשוש משום גזירות הג"ל שהרי שכח והוא בשגגתו ואינו זוכר בכלל שמטלטל מוקצה הרי אח"כ שנזכר מאיסור המוקצה אין לנו לחשוש שהרי אדרבה כעת כבר נזכר מאיסורו והוא רוצה כבר לסלק חפץ המוקצה מידי עכ"ד, והנה בירושלמי פ"ה דביצה "כופין עלי' כלי אר"מ ובלבד שלא יהא כלי נוגע בגופה של ביצה" ולדעת המג"א בסי' ש"י סק"ג אף בנגיעה גרידא אפי' כשאין הביצה דמתנדנדת ג"כ אסורה וע"ש באחרונים, ומעתה אי נדרוש טעמא דמוקצה כהרמב"ם לא הי' מקום לאסור כפיית כלי של היתר על ביצה אם הכלי יגע בהביצה [ואף אם זה יגרום לתנודה כ"ש בהביצה], וע"כ דלאחר שגזרו חז"ל טלטול מוקצה למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' לא פלוג רבנן בתקנתיהו ואכמ"ל.

והנני חותם בברכה יזכהו השי"ת
לשבת באהלה של תורה

ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

ידידו

יוסף שלו' אלישיב

לאיסור אם לקחנ' לצוגו"מ רשאי אף להצניעו וא"כ שפיר קאמרינן דבע"כ ס"ל להבריית' דשופר לא הותר לטלטל אף לצוגו"מ, ומאי ק"ל להתוס' נהי דלא שרינן לטלטל שופר אלא לצוגו"מ אבל לאחר שהוא בידו רשאי להצניעו.

וצ"ל דדין זה שרשאים לטלטלו אח"כ — לפימ"ש הבע"מ — הוא מתוך שהותרה וכנ"ל וכ"ז שייך בלקחו בשבת משא"כ כשהלקיחה הי' מע"ש, ועוד הרי תחילת לקיחתו הי' לצורך התקיעות דבר שבשבת אסור לטלטל בשביל כך, אולם לשי' המג"א דעיקר טלטול מוקצה לא נאסר אלא תחילת טלטולו, אבל מוקצה לאחר שכבר נמצא בידו לא גזרו ע"ז ורשאי להמשיך ולטלטלו, לדידי' צ"ל שפיר קא מקשי הגר"א וכן המג"א בעצמו מה מוכיח הש"ס מהא דנתנו חכמים שיעור לחזון הכנסת.

ובספר הג"ל כתב לתרץ עפימ"ש הח"צ בסימן י"א דאפי' בהתפלל וקיבל שבת נמי אמרינן כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו ביה"ש ואעפי"כ בההוא דהטמנת חמין דהתוספתא שאני כיון דכל עיקר התקיעה הוא כדי שיסלק המסלק ויטמין המטמין שזהו דבר הנהוג בכל ע"ש ומי שלא הטמין בשעה הראויה להטמין עפ"י התקיעות שתיקנו חז"ל פושע הוא ואסור לו להטמין שוב דאלת"ה נמצא תק"ח בטלה וה"ה לענין טלטול מוקצה מכיון שחז"ל תיקנו התקיעות כתקנה קבועה להבדיל את העם ממלאכה ולהזהירם עה"ש לא רצו שע"ז יצטרך לטלטל את השופר ע"י היתר כזה שהי' השופר בידו וה"ה בההוא דתוספתא שמניח את המיחם מידו עכ"ד. והנה כל הענין של התקיעות הוא להודיע שקדושת השבת ממשמשת ובאה ועל כל השומעים את קול השופר להתחיל לנהוג בקדושת השבת, אכן דבר המותר בעיצומו של יוה"ש היינו טלטול מוקצה — לדעת המג"א שעצם האיסור של טלטול מוקצה הוא אך ורק בהתחלת טלטולו אבל כשכבר בידו אינו בכלל איסור טלטול מוקצה, איך יתכן שהטפל יהי' חמור מן העיקר ואין זה אלא מן המתמיהין, ואין זה ענין למ"ש הח"צ אלא בדבר שביזה"ש הוא אסור בהחלט והוא מן השבותים שאסרו אף שביזה"ש לא גזרו על שבות מ"מ אחרי התקיעות שכל עצמן לא באו אלא להבדילם מלהטמין יש מקום לומר דשפיר קאי באיסור שבות, משא"כ בדבר המותר בשבת עצמו.